

NIEUWSBRIEF

Vereniging Kinderen van Verzetsdeelnemers
1940 - 1945
35ste jaargang nr. 1, herfstnummer 2023

NIEUWSBRIEF

35e jaargang nr. 1, herfstnummer 2023
Verschijnt 4 x per jaar

Vereniging Kinderen van Verzetsdeelnemers
1940 – 1945 (KvV)
Oprichtingsdatum: 22 april 1989
KvK Rotterdam

SECRETARIAAT:

Stalpertstraat 110
2597 RW Den Haag
Tel.: 070 – 3544937, tussen 10 en 17 uur
Website: www.verzetskinderen.nl
E-mailadres: info@verzetskinderen.nl

PENNINGMEESTER:

Geelvinckstraat 93
1951 BB Velsen-Noord
Tel.: 0251 – 210283
Banknr. NL16 INGB 0000 195963 t.n.v. Vereniging
Kinderen van Verzetsdeelnemers 1940 – 1945

BESTUUR:

Henk Mreijen, voorzitter
Irene Rutte – Hermsen, penningmeester
Minka Kaszó, secretaris en PR
Marc Elskamp, algemeen bestuurslid

REDACTIE WEBSITE:

Minka Kaszó, inhoud
Dimitri Gazan en Marc Elskamp, techniek

REDACTIE NIEUWSBRIEF:

Minka Kaszó, eindredacteur
Technische assistentie: Jurgen Schouten en Marc
Elskamp
Drukkerij: Communicatiecentrum Magneet
Omslagtekening: Willy Diemer

De redactie behoudt zich het recht voor bijdragen te redigeren en/of bijdragen in te korten of niet te publiceren zonder opgaaf van redenen. Indien u een verhaal van meer dan 2 pagina's wil publiceren, neemt u dan vooraf contact op met de redactie. Bijdragen geven de persoonlijke opvatting van de schrijvers weer en zijn ter hunner verantwoording.

Kopij voor de Nieuwsbrief uitgave winternummer 2023 moet binnen zijn op uiterlijk 18 november 2023 (tenzij anders afgesproken) bij: Redactie Nieuwsbrief KvV, p/a Stalpertstraat 110, 2597 RW Den Haag, per mail bij info@verzetskinderen.nl of bij de redacteur persoonlijk. Liefst eerder.

Het wordt zeer op prijs gesteld indien u uw bijdrage tikt in Times New Roman 10 en in 2 kolommen, dit bevordert het technisch klaarmaken van het blad. Levert u zo mogelijk foto's ook apart in.

INHOUDSOPGAVE

Colofon en inhoudsopgave	1
Voorzitter	2
Bijeenkomsten / lotgenotencontact	3
Haiku (gedicht)	3
Redactioneel	3
Excuus	4
Herdenking Kamp Schoorl 2023	4
Actie stuur een lid een briefkaart	4
Ontbrekende Nieuwsbrieven terecht	5
Rechtstreeks aanmelden via de website	5
In Memoriam	5
Biografie vader Chris Heijer, deel 2	6
Stolperstein voor vader Hans van Ekelenburg	9
Mentale weerbaarheid 2.0 (boek lid)	10
Canadees lid in Nederland	11
April 1945: verraad in de vuurlinie (boek lid)	13
Drie Struikelstenen voor familie Kloostra en aangetrouwd	13
Wat mevrouw Hepkema vertelde	14
De vermeende verzetsman (boek lid)	18
Vader Wil Dettingmeijer kreeg Stolperstein	19
De erfenis (boek donateur)	20
Snippers	20

Spreek van de maand:

Als je de wonden van je verleden niet aanpakt, blijf je bloeden.

Tina Turner (Anna Mae Bullock) (1939 – 2023)

VOORZITTER

Lieve mensen,

De zomer is voorbij, we zijn weer aan het werk. Het bestuur heeft alweer enkele keren vergaderd.

Op 18 november zien we elkaar weer op de Najaarsbijeenkomst in Nunspeet. Het bestuur heeft besloten om een extra ledenvergadering te beleggen om weer over de statuten te praten. We hebben in onze statuten een ongelukkige bepaling staan. Wanneer er geen meerderheid van twee derden van de leden aanwezig is, dan moet een tweede vergadering worden uitgeschreven. De rechter heeft jaren geleden bepaald dat die vergadering niet een kwartiertje later mag beginnen, maar apart na afloop van de vergadering moet worden uitgeschreven. We hebben geprobeerd om een lotgenotenbijeenkomst als zodanig te gebruiken, maar dat kan eigenlijk niet. Het gekke is, dat het niet uitmaakt hoeveel leden er die tweede vergadering aanwezig is, al is het alleen maar het bestuur. En de wet schrijft deze methode helemaal niet voor. Daarom gaan we die bepaling uit onze statuten halen.

Een van onze nieuwe leden is een zoon van mij. Hij drukte ons met de neus op de feiten voor wat betreft de jongeren. Hij kon zich niet digitaal aanmelden, tenzij hij eerst een formuliertje ging downloaden, invullen, scannen en dan opsturen Hij had gelijk. Ons nieuwe bestuurslid Marc Elskamp heeft ervoor gezorgd dat men nu gewoon een formulier digitaal kan invullen en verzenden.

Het bestuur buigt zich ook over onze Nieuwsbrief. Minka verzorgt die steeds met veel plezier, maar moet dan vaststellen dat de papieren versie alleen maar zwart/wit foto's kent. In kleur zijn ze veel mooier. Er zijn steeds meer leden die aangeven de nieuwsbrief liever digitaal te ontvangen. Dan hebben ze ook de foto's in kleur.

De papieren versie blijft natuurlijk bestaan, want niet iedereen wil de digitale versie of kan daar niet mee omgaan. Maar wanneer wij de papieren oplage belangrijk kunnen verkleinen besparen we toch weer wat geld. Dan hoeft ook de ledenbijdrage niet omhoog. Die is toch al jaren 25 euro!

Over digitalisering gesproken is het interessant dat het Netwerk Oorlogsbronnen, opgericht om zoveel mogelijk bronnen te digitaliseren, nu ophoudt te bestaan omdat het doel een stuk dichterbij is gebracht. Dat netwerk gaat een samenwerking aan met de Stichting Musea en Herinneringscentra 40/45 onder de naam WO2NET. Deze nieuwe organisatie wil samen met de partners in de erfgoed- en herinneringscentra de betekenis van de Tweede Wereldoorlog levend houden en aan de actualiteit koppelen. Men wil meer samenhang brengen in herinnering gerichte activiteiten en het erfgoed voor het publiek meer toegankelijk en aansprekend maken. Met onze nieuwe statuten kunnen wij ons ook meer richten op het belang van het handelen van onze (voor)ouders in de Tweede Wereldoorlog. De bronnen die we daarbij tot onze beschikking hebben worden steeds vaker digitaal bereikbaar. Daaronder natuurlijk ook de verslagen van de bijzondere rechtspleging na de oorlog, die vanaf 2025 beschikbaar gaan komen. In het zomer-nummer schreef ik over het 'Ethisch Beraad', dat zich buigt over de wijze waarop deze bronnen beschikbaar kunnen komen. Het is niet de bedoeling om daarmee de rechtspraak overnieuw te doen. Ik ben benieuwd wat er uiteindelijk uit dat Ethisch Beraad gaat komen.

Tenslotte breng ik graag onze lotgenotenbijeenkomsten nog eens onder de aandacht. Het zijn besloten bijeenkomsten, alleen toegankelijk voor leden. Dat is niet om de toegang moeilijk te maken, maar om onze leden te beschermen. Natuurlijk kunnen eventuele noodzakelijke begeleiders van leden wel mee naar binnen. Er wordt van hen ook verwacht dat hetgeen naar voren wordt gebracht binnen de groep blijft. En u weet het toch: partners kunnen partnerlid worden.

Het bestuur wordt gekozen door en uit de leden. Het bestuur staat daarom ten dienste van de leden. We hopen dat er in de toekomst leden zijn die het bestuur willen versterken. Mocht u wat willen weten of willen opmerken, dan kunt u bij een van de bestuursleden terecht.

Wij hopen op een fijne middag op 18 november 2023 in Nunspeet.

Henk Mreijen, voorzitter

LANDELIJKE BIJENKOMSTEN

Er is dit jaar nog een landelijke bijeenkomst en wel de Najaarsbijeenkomst op zaterdag 18 november in Nunspeet. Deze bijeenkomst staat vooral in het kader van elkaar ontmoeten en spreken. Ons nieuwe bestuurslid Marc Elskamp zal een voordracht houden. Titel: 'Wat is er met ons gebeurd? Hoe de ervaringen van de ouders effect hebben op ons, een inventarisatie'. De leden krijgen enkele weken voor de bijeenkomst bericht met nadere gegevens via de mail, wie geen mail heeft per post. Voor 2024 hebben wij de datums al vastgelegd, op 20 april is de ALV, tevens lustrumviering en op 9 november de Najaarsbijeenkomst. Noteert u het vast!

Al onze bijeenkomsten zijn besloten, begeleiders mogen meekomen, mits aangemeld bij het secretariaat. Partners kunnen partnerlid worden voor € 8 per jaar. Ze horen er dan wel echt bij.

LOTGENOTENCONTACT LOKALE BIJENKOMSTEN

Leden uit andere regio's zijn overal welkom, mits even aangemeld bij het secretariaat.

In regio Noord-Holland (Amsterdam) is dit jaar nog een bijeenkomst. op zaterdag 14 oktober. De veranderde tijden zijn: van **13.30 tot 16.00 uur**. Houdt u er rekening mee dat de locatie om 17 uur sluit, dus busjes e.d. van tevoren bestellen! Verder is deze locatie goed bereikbaar met het openbaar vervoer, er zijn een aantal invalidenparkeerplaatsen voor de deur en een parkeergarage schuin aan de overkant. Maar in de buurt op straat mag u maar 2 uur parkeren! Leden die op de deelnemerslijst staan krijgen kort tevoren een mail met bijzonderheden, leden zonder mail worden gebeld. Gastvrouw en gastheer zijn Ria Boxtart en Rob Zillesen, de laatste wordt tijdelijk vervangen door Nolda Rijkenberg en Els Zillesen-Confurius. **Graag aanmelden en als u niet kunt afmelden**, dit i.v.m. de grootte van de zaal, daar hangt een prijskaartje aan.

In regio Zuid-Holland (Maassluis) is dit jaar nog een bijeenkomst, op zaterdag 9 december. De tijden zijn van 14.00 tot 16.30 uur. De locatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer, er is een groot, gratis parkeerterrein aan de overkant en twee invalidenplaatsen voor de deur. De leden die op de deelnemerslijst staan krijgen kort tevoren bericht via de mail. Gastvrouw en gastheer zijn Jolanda van Bodegraven en Hans van Ekelenburg. **Ook hier graag aan- en afmelden.**

In regio Noordoost Nederland (Groningen) is dit jaar nog een bijeenkomst en wel op zaterdag 28 oktober. Tijd: van 14.00 tot 16.30 uur. Ook deze locatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer

en parkeren is er gratis. Leden die op de lijst staan krijgen kort tevoren bericht via de mail of worden gebeld. De bijeenkomsten worden geleid door Henk Strijker. **A.u.b. altijd aan- of afmelden.**

In regio Zuid-Nederland (Eindhoven) is dit jaar nog een bijeenkomst en wel op zaterdag 21 oktober. Tijden zijn: van 14.00 tot 16.30 uur. De locatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer en er is een gratis eigen parkeerterrein. Leden die op de deelnemerslijst staan krijgen kort tevoren bericht via de mail of worden gebeld. Gastheer en gastvrouw zijn Hein de Vries Robles en H  l  ne Bontjer. **Ook hier graag aan- of afmelden.**

HAIKU

Een klein kind springt
gekleed in een zachtgeel jasje
de modderplas in.

Regina de Smit (1928 – 2023) (lid KvV)

REDACTIONEEL

We hebben een deels 'ouderwetse' zomer achter de rug. Met veel regen dus. Ergens jammer, maar beter natuurlijk dan die vreselijke droogte elders, met al die bosbranden. Nu gaan we weer de winter tegemoet en laten we dat dan maar opgewekt doen. Uw redacteur blijft opgewekt, omdat u kopij blijft sturen. **Wie van u deelt ditmaal herinneringen aan een vroegere decembermaand met ons voor de decemberbijlage?**

In dit blad deel 2 van het artikel van Chris Heijer, de herinneringen van de moeder van een lid, liefst 3 verslagen van de plaatsing van Struikelstenen (in chronologische volgorde), 3 of 4 boeken (of meer, het ligt eraan hoe je het bekijkt) en een flink aantal wetenswaardigheden. En helaas verloren wij ditmaal vier leden.

Veel leesgenoegen met dit blad. Uw bijdragen blijven welkom. Met uw belevenissen die u met ons wilt delen.

Minka Kasz  

EXCUUS

In zijn verslag over de 4 mei herdenking in Kamp Vught schreef ons lid Lodewijk Crijns dat het hem verbaasd had dat er geen Joodse organisaties kransen hadden gelegd. Dat nu was niet waar, vernamen wij van de Joodse OorlogsKinderen (JOK). Zij legden daar zoals altijd bloemen, maar zijn niet afgeroepen. Lodewijk stelt het op prijs excuus aan te bieden voor zijn vergissing. En daar sluiten wij ons graag bij aan.

HERDENKING KAMP SCHOORL 2023

Op 8 juni was weer de jaarlijkse herdenking bij voormalig Kamp Schoorl, het eerste gevangenenkamp dat de Duitsers in 1941 in Nederland inrichtten. Het kamp werd eind 1941 weer gesloten. Onze leden Anneke en Humphrey van Engers-Hout waren voor ons aanwezig en legden bloemen. Een van de sprekers was oud-minister Hedy d'Ancona. Zij richtte zich tot de kinderen door te zeggen niet alles 'voor zoete koek' aan te nemen. In plaats daarvan: ga zo nodig in protest.

Boven: Hedy d'Ancona, onder rabbijn Spiero, foto's Hans Brouwers

Leerlingen van de OB Teun de Jager en het Kindcentrum Het Klimduin lazen hun gedichten voor.

Rabbijn S. Spiero las psalm 23 en bad de Jizkor, het gebed voor de zielenrust van de overledenen. Hij voegde hieraan toe de namen van de concentratiekampen waarin Joden zijn vermoord. Hierna volgde één minuut stilte. Ter afsluiting van de herdenking werden bloemen bij het monument gelegd. Zo ook bij de gedenkzuil van Mirjam Ohringer. Zij was ondermeer de drijvende kracht achter het initiatief van de Stichting Vriendenkring Mauthausen en de oprichting van het monument Kamp Schoorl. En lid van de KvV.

Na afloop: onze bloemen liggen rechts, iets onder het midden, zie de rechthoekige kaart met ons embleem, foto Anneke/Humphrey

ACTIE STUUR EEN LID EEN BRIEFKAART Of ontvang er zelf een

In de moeilijke periode van de pandemie ontdekten wij dat ook sommige van onze leden 'opgesloten' zaten in verpleeg- en verzorgingstehuizen. We dachten daar iets aan te doen door hen af en toe een kaart te sturen. Er kwamen later nog mensen bij die dit op prijs stelden en nu sturen nog steeds een twintigtal leden af en toe een kaartje naar een ander lid. Dat wordt zeer gewaardeerd.

Er zijn dus twee groepen: zij die sturen en zij die ontvangen. Nieuwere leden weten dit meestal niet en ik nodig hen uit om als zij dit zien zitten mee te doen aan de actie. Zij krijgen dan een namenlijstje toegestuurd. En als u al langer lid bent mag u natuurlijk ook nog mee gaan doen. Laat het ons weten via het secretariaat.

Leden die het krijgen van post op prijs stellen mogen zich ook altijd nog aanmelden bij het secretariaat. Mail naar info@verzetskinderen.nl of telefonisch via 070 – 3544937 (overdag bellen). Geneert u zich vooral niet! We zitten in deze vereniging mede om contact met elkaar te hebben en aan elkaar te denken.

M.K.

ONTBREKENDE NIEUWSBRIEVEN TERECHT

Al jaren plaats ik af en toe een oproep dat ik nog steeds op zoek ben naar een vroeg nummer van onze Nieuwsbrief: **nr. 3 van jaargang 4 (1992)**, dat ontbreekt in de collectie van de Koninklijke Bibliotheek. Ik wist dat sommige leden die al heel lang lid zijn dit nummer zouden kunnen hebben. Oorspronkelijk ontbraken er zelfs twee nummers. Ooit kreeg ik die allebei van een lid en heb ze opgestuurd naar de KB. Daar zijn ze helaas nooit aangekomen, of zoekgeraakt.

Tot mijn grote verrassing kwam ons lid Nolda Rijkenberg ineens met het laatste ontbrekende blad. Mijn zoon Jurgen Schouten heeft ze nu persoonlijk naar de KB gebracht, zodat we niet weer het risico lopen van het zoekraken.

Niemand hoeft dus meer te zoeken.

Heel veel dank Nolda!

M.K.

RECHTSTREEKS AANMELDEN VIA DE WEBSITE

Ons bestuurslid Marc Elskamp heeft het voor elkaar gekregen: vanaf 15 juni kan men zich rechtstreeks als nieuw lid aanmelden via onze website www.verzetskinderen.nl.

Diezelfde avond deed het eerste aspirant-lid dat. Bingo! Wij denken dat dit de aanmelding zal bevorderen. Want het scheelt wel werk. En vooral jongeren vinden zo iets normaal, al was de eerste die zich op deze manier aanmeldde een tachtiger.

We zien de toekomst met vertrouwen tegemoet, want de ledenaanwas is dit jaar al heel aardig.

M.K.

IN MEMORIAM HERFST 2023

In de zomer hoorden wij het overlijden op eerste kerstdag van ons partnerlid

Helmuth Schmidt

*16 november 1941 - † 25 december 2022

Zijn vrouw Miep en hij wisten ons in 2021 te vinden en we moeten hem nu helaas al gedenken. Wij wensen zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen alle sterkte bij de rouwverwerking.

Zij was al sinds 1997 lid, maar helaas moesten wij nu afscheid nemen van

Joke (H.J.G.) Tijink – Nienhuis

*10 oktober 1944 - † 30 april 2023

Zij moest deze strijd opgeven. Wij condoleren haar echtgenoot, kinderen en kleinkinderen met dit verlies. En wij zullen haar gedenken.

In zijn slaap is overleden ons lid

Wim (W.J.) Kaldenbach

*6 november 1932 - † 5 mei 2023

Wim was sedert 1993 lid en vele jaren een trouw bezoeker van de bijeenkomsten, zowel in Amsterdam als in Nunspeet, waar wij hem in april nog mochten zien. Wij zullen hem missen. Wij wensen zijn zoon en kleinkinderen sterkte bij het verwerken van dit verlies.

‘Zo is het wel genoeg geweest’ staat boven het overlijdensbericht van ons lid

Gien (R.A.) de Smit

*19 september 1928 - † 23 juni 2023

Gien was al sinds de oprichting in 1989 lid en kwam zolang zij dat kon trouw naar de bijeenkomsten in Amsterdam. Veel van haar prachtige haiku's stonden ooit in ons blad en zullen wij blijven plaatsen. Wij betuigen haar (klein)kinderen ons medeleven met dit verlies.

*Wim Kaldenbach 15 april 2023,
foto Jurgen Schouten*

BIOGRAFIE VADER CHRIS HEIJER, DEEL 2

In deel 1 lazen we de levensloop van Johan Heijer tot aan de oorlog, over zijn verzetswerk, hoe hij gearresteerd werd en in kamp Sachsenhausen belandde, waar hij werd geëxecuteerd. Deel II gaat verder in op de gebeurtenissen in deze laatste fase van Heijers leven, op wat er rondom hem gebeurde, en op de tijd erna. Met een accent op naoorlogse getuigenissen. Tenslotte vertelt Chris Heijer hoe hij eervorig jaar getuigde in een proces tegen een van de kampbewaarders.

Herdenkingsplaquette voor de gefusilleerde Nederlanders

De lichamen zullen waarschijnlijk in de verplaatsbare crematieovens op het terrein zijn gecremeerd, daar het crematoriumgebouw 'Station Z' nog in aanbouw was. Het zou ook mogelijk kunnen zijn dat de lijken van vele gevangenen, niet alleen die van de OD groep, in massagraven met ongebluste kalk overgoten, zijn gedumpt. Het 47^e Sovjetleger dat het KZ op 22 april 1945 heeft ontzet, heeft later dat jaar, achter de buitenmuren van het kamp, massagraven ontdekt in de bossen achter het kamp.

Uit ondervragingen door de Russische officieren zijn veel dingen aan het licht gekomen. Uit een ondervraging van bijv. de IJzeren Gustav Sorge: **Russ.off.** "Wat gebeurde er met 1000 Russische krijgsgevangenen die in oktober 1941 waren gekomen en in leven waren gebleven?" **Sorge:** "Zij werden ondergebracht in een barak bij het in aanbouw zijnde crematorium 'Z'.400 van hen stierven van honger omstreeks april 1942." **Russ.off.** "Wat gebeurde er met de 600 overgebleven krijgsgevangenen?" **Sorge:** "Dat waren uitgemergelde skeletten geworden die zich net staande konden houden. Zij waren niet meer geschikt om arbeid te verrichten. We konden ze niet meer gebruiken en ze zijn dus afgevoerd." **Russ.off.**

"Dus kwamen tenslotte al die gevangenen van de groep om?" **Sorge:** "Jawel! Ik kan hier spreken van een totale vernietiging van al de Russische gevangenen." **Russ.off.:** "Heeft u ook deelgenomen aan het neerschieten van Hollandse gevangenen in 1942?" **Sorge:** "Ja, daar heb ik aan moeten deelnemen in opdracht van Gustav Wegner." **Russ.off.:** "Hoeveel mensen zijn toen doodgeschoten?" **Sorge:** "Naar mijn schatting zowat 130, maar ik weet het aantal niet met zekerheid te noemen." **Russ.off.:** "Kan u mij vertellen wanneer dat geweest is dat die executies plaats vonden?" **Sorge:** "De executies gebeurden in de vroege ochtenduren van de 2^e naar de 3^e mei 1942." **Russ.off.:** "Erkent u, beklaagde Gustav Sorge, dat u van december 1941 tot en met mei 1942, hebt deelgenomen aan het neerschieten van Russen, Polen, Hollanders, Fransen en onderdanen van nog vele andere nationaliteiten?" **Sorge:** "Ja, dat erken ik nu, want dat wordt immers door de feiten bewezen." De verklaring van de Obersturmbahnführer Gustav Wegner, geb.16 januari 1905, bij zijn berechting in de. 1972 luidt als volgt: "Deze actie kan ik mij nog goed herinneren, ik geloof dat het in 27^e mei '42 was dat die executies van de Hollanders plaats vonden. Een dag ervoor werd ik gebeld door de Obersturmbahnführer von Bredov van het hoofdkwartier in Berlijn met de mededeling dat de volgende dag executies zouden plaatsvinden in het kamp, die door de Luftwaffe in eigen beheer zouden worden uitgevoerd. Hij gaf mij de opdracht dat ik uit mijn bataljon een compagnie moest samenstellen die de executies moesten uitvoeren. In die tijd werd er juist een leergang soldaten opgeleid voor zware machinegeweren. Over mijn melding heen gaf von Bredov aan mij bevel om deze soldaten in te zetten voor deze executies. De volgende morgen tegen 5 uur verschenen in de officierskamer van het casino, 15 Feld-en Oberfeldrechters van de Luftwaffe voor een voorbespreking. Bij deze lieden bevond zich ook een Oberstleutnant der Luftwaffe, wiens naam ik niet meer weet, die later de executies heeft geleid. Tijdens de bespreking in het casino stelde ik mijn executiecompagnie voor met compagnieleider Obersturmbahnführer Friedrich Petri. Daar er van de zijde van de Luftwaffe vergeten was een arts mee te brengen stelde ik voor Gustav Sorge als arts beschikbaar te stellen. Daar deze aangelegenheid geheel in handen was van de Luftwaffe ben ik niet naar de executieplaats gegaan. Nadat alle executies waren verricht meldde Majoor Gampe aan mij, dat de door mij beschikbaar gestelde manschappen zonder problemen geschoten hadden. Compagnie-leider Friedrich Petri meldde zich eveneens bij mij en verklaarde mij dat de opdracht bevelmatig en zonder onregelmatigheden was verlopen. Het bevel van von Bredow hield ook in dat de executies met militaire eer uitgevoerd dienden te worden. Van mijn adjudant Überschmidt hoorde ik dat in de

lesruimte het doodsoordeel aan de gevangenen werd medegedeeld en dat zij gelegenheid hebben gehad om een afscheidsbrief te schrijven. Bij de bespreking in het casino werd mij verteld dat ging om Hollandse verzetsstrijders die in Holland de Duitse bezetting beschoten hadden. Het doodsoordeel is in het casino door de veldrechter Majoor Gamka uitgesproken en was bekrachtigd door Generaal Chistiaanse van de Luftwaffe." Aldus de verklaring van Gustav Wegner.

Het is het meest waarschijnlijk dat de afscheidsbrieven al gedeeltelijk in de cellenbouw zijn geschreven. De kwaliteit van het originele briefpapier van de brief wijst er op dat het een bij elkaar geraapt zootje materiaal moet zijn geweest. Bovendien zijn de brieven met potlood geschreven. De brieven moeten op 1 mei '42 zijn geschreven. Beschrijvingen van overlevenden uit het kamp bevestigen dit. Medio mei '42 is de afscheidsbrief van Johan Hendrik Heijer per Duitse-post, aan zijn echtgenote D.A.A Heijer-Maat gestuurd. Tegelijkertijd kwam een ondertekenend velletje papier met de executiebevestiging, gedateerd: 5 mei 1942, met het kenteken 9K,St.121.L121/42 per Duitse Post. Opmerkelijk is dat er nergens in de archieven van het concentratiekamp Sachsenhausen gegevens zijn te vinden over het feit dat verwanten van sommige van de OD-ers van januari '42 tot medio mei '42 in het kamp hebben gezeten ten tijde dat in Amersfoort de zgn 'Processen' plaatsvonden. Alleen uit herinneringen van de directe familieleden zijn de navolgende gegevens over de deportaties bekend. Medio januari 1942 werden echtgenoten en eventuele kinderen van sommige OD-ers opgepakt en naar Sachsenhausen gedeporteerd. Voor zover zij zich na 50 jaar nog konden herinneren waren in de trein meer Hollands sprekende mensen, waaronder ook mensen van Joodse afkomst. Zij moeten in het KZ ondergebracht geweest zijn in de z.g. 'prominentenbarakken' buiten het eigenlijke kamp, zo is later vastgesteld. Tijdens mijn eerste driedaagse bezoeken in 1996 en 1997 aan KZ-Sachsenhausen zijn door mij vele dingen herkend die men aan mij verteld heeft, en die ik bij mijn bezoeken aan het kamp heb herbeleefd. O.a. het hoofdpoortgebouw 'Das Tor', het officierscasino, de eindeloze wegen binnen de met prikkeldraad ommuurde gebouwen en de wachttorens. Hooguit kan er gegist worden naar de reden waarom familieleden van de OD werden gedeporteerd. Mijn vermoeden bestaat dat aan de gevangenen in Amersfoort is gezegd dat hun familie- leden zich in Sachsenhausen bevonden, waarschijnlijk met het oogmerk de verzetsmensen op die manier te pressen bekentenissen af te leggen. Nadat de executies hadden plaatsgevonden op 3 mei, zijn de nabestaanden medio mei terug gebracht naar Holland. Zij hebben in Holland het doodsbbericht en de afscheidsbrief van hun echtgenoot in ontvangst

mogen nemen. Een leesbare kopie van de afscheidsbrief van Johan Hendrik Heijer.

Aan mevr. D.A.A. Heijer
1942

1 mei

Lieve Dies, Henny, Chrisje, Ouders, vrienden.

Met deze brief moet ik afscheid van jullie allen nemen. Wanneer je deze brief ontvangt ben ik van jullie heen gegaan. Ik hoop en vertrouw er op dat jij je sterk zal houden en weet waarom ik ben gevallen en vertrouw erop dat je het de kinderen later als zij het kunnen begrijpen zal bijbrengen. Ik vertrouw er op dat je het mij vergeeft dat ik veel meer aan het zakelijke en te weinig aan jullie gedacht heb, maar volgens mijn principes kan ik niet anders, daar het belang van onze kinderen daarmee gediend was. Verder wil ik je vragen de geldelijke zaken en het huis met vader te blijven regelen en dat je alle vrienden en kennissen, zowel Den Weled.Heer Neher, de inspecteurs en collega's bedankt voor al hetgeen ze voor ons hebben gedaan, en hun mijn laatste groet te brengen en mijn handelingen geweest zijn het goede na te streven. Het pakket wat ik je gevraagd had is mij niet in handen gegeven dus zal je dat wanneer je dat gestuurd hebt gelijk met mijn koffer terug ontvangen. Ik hoop dat onze vrienden je niet vallen zullen laten en dat de vriendschap zal blijven bestaan. Doet Geurts, Toet,Jacobsen, Hak en alle anderen de laatste groet van mij en bedank hen tevens voor alles wat zij voor ons hebben gedaan. Dies wees sterk en ik vertrouw er op dat je de kinderen goed zal blijven opvoeden. Nu Dies, Henny en Chrisje doet je best op school en weest goed voor mamma en de Oma's. Ik moet nu eindige daar mij het schrijven moeilijk valt. Een laatste vaarwel met heel veel kussen van je liefhebbende man, vader, vriend en zoon. Hendrik. p.s. Een horloge (pols) gekocht. Is voor jou of Chrisje. Henny heeft er (onleesbare tekst)

EEN SALVO KLINTK

Een salvo klinkt, de dood is slechts een kogel
en niemand weet wie hen begraven zal.
Tegen de eeuwigheid is het zo weinig,
maar een en zeventig was hun getal.
Zij waren trots hun vaderland te dienen,
wat is gevaar in hun vereend getal?
Hun liefde was hun schild en den betrouwen,
maar een en zeventig was hun getal.
Zij meenden dat geen macht hen kon beletten,
de vrijheid van hun land ging bovenal.
Er is zo grote blijdschap in het offer ...
maar een en zeventig was hun getal.
Een salvo klinkt ... hun taak vond geen genade,

doch wee degene die hen vergeten zal.
Tegen de eeuwigheid zijn het er zo weinig,
maar een en zeventig was hun getal.

Chris Heijer

Tot 25 juni 1945 is de schrijfkamer van de ziekenbarak het kantoor geweest van de onderzoekcommissie. Zij hadden de handen vol om alle misdaden te beschrijven die door de voormalige kampleiders en hun trawanten waren begaan. Op 23 oktober 1947 begon in het Raadhuis van Berlijn-Pankov in een gesloten zitting het proces tegen 16 voormalige kampleiders en hun ondergeschikten. De vernietiging van mensen, die door middel van vele gruwelijke manieren waren toegepast door de lieden van het kamp werden bewezen verklaard. De meeste van de SS-beulen gaven toe dat zij schuldig waren geweest aan de wandaden en het moorden. Zeer waardevol waren daarbij o.a. ook verklaringen van gevangenen die de verschrikkingen van het kamp zelf aan den lijve hadden ondervonden, doch in sommige gevallen overleefden. Na het einde de oorlog en de bevrijding van KZ-Sachsenhausen op 22 april 1945 om 11.07 uur, is op 25 febr.1948 aan de hand van alsnog gevonden kamparchieven die toch in Oranienburg waren opgeslagen, o.a. een officiële overlijdensacte gevonden onder nr.934/1948 van Johan Hendrik Heijer met de vermelding van de doodsoorzaak en de directe gegevens van de nabestaanden, de ouders en echtgenote van de overledene.

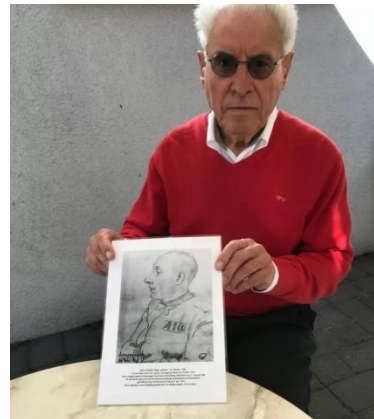
‘Tijd kan wel ons verleden verlengen en de toekomst verkorten, maar de tijd mist het vermogen om alle wonden te helen.’ Op de 1^e november 1947 werd het grootste deel van alle verantwoordelijken voor hun daden veroordeeld tot de doodstraf met de strop, of levenslange gevangenisstraf met dwangarbeid. Van 1945 tot 1985 zijn in de DDR circa 12.800 nazilieden veroordeeld en bestraft. Na het jaar ‘55 zijn, na vele protesten van oud-gevangenen en nabestaanden van omgekomenen in kampen, door het Amerikaanse en Russische leger op diverse plaatsen in Duitsland nog eens processen gevoerd tegen voormalige nazileiders, voor zover zij nog te vinden waren en veroordeeld konden worden. Ik wil u, lezer van het manuscript, niet verder belasten met de mij bekende namen van Gestapo-agenten, leiders van Kamp Amersfoort, ‘procesrechters’ en namen van de nazimoordenaars in kamp Sachsenhausen in Duitsland.

Hen die belangeloos gegevens hebben afgestaan wil ik bedanken, zodat ik een biografie van mijn vader heb kunnen schrijven.

Voetnoten uit het jaar 2023

In 2021 heeft in Brandenburg an der Havel, in het hoofdbureau van politie een proces plaatsgevonden tegen de nog in leven zijnde 100 jarige Duitse voormalige SS-Rottenführer Josef Schütz, uit het concentratiekamp Sachsenhausen. Ik heb aan dat proces mogen deelnemen als Neben-Klager (mede aanklager, red.). Tegelijk met mij waren er meerdere internationale Neben-Klager aanwezig, die als gevangenen in het concentratiekamp Sachsenhausen hebben gezeten, de verschrikkingen hebben overleefd en nu hun verleden hebben kunnen vertellen in het proces. Ik heb daar als enige Hollandse Neben-Klager mogen spreken over mijn vaders kortstondig leven en zijn fusillering in KZ-Sachsenhausen. Ik heb de verdachte in de ogen kunnen kijken en hem woordelijk mogen vragen: **“ Herr Schütz heeft u nu nog steeds geen spijt van wat u in kamp Sachsenhausen heeft misdaan? Heeft u wel een ziel, Herr Schütz ???”** Tegen de leden van de rechtbank, onder leiding van rechter Udo Lechtermann, heb ik woordelijk mogen zeggen: **“ U heeft geen schuld aan wat in de oorlog is gebeurd, maar ... u bent wel schuldig als u van die geschiedenis niets wilt weten !!!”**

De verdachte Josef Schütz is in dit proces voor zijn verleden in KZ-Sachsenhausen, in juni 2022 tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld. Ik vraag mij echter af of Josef Schütz, gezien zijn leeftijd van 101 jaar, die gevangenisstraf zal uitzitten?

Het Algemeen Dagblad besteedde op 14 oktober 2021 aandacht aan het proces en interviewde Chris Heijer, hierbij Chris met de laatste afbeelding van zijn vader, gemaakt door een medegevangene, eigen foto.

Bericht Chris Heijer op 1 mei 2023: Op 11 april 2023 is Josef Schütz in zijn huis in Brandenburg gestorven.

STOLPERSTEIN VOOR VADER VAN HANS VAN EKELENBURG

Er lijkt een soort inhaalslag bezig in het aanvragen van met name Stolpersteine door onze leden. Of heeft ons artikeltje hierover om het lentenummer geholpen? Hoe dan ook: ze zijn en worden aangevraagd. Niet dat we daar echt blij mee mogen zijn, want tenslotte hadden we die vaders liever in ons leven gehouden ...

Maar op 11 mei was het dan zover in Nieuw-Amsterdam (gemeente Emmen). Daar kreeg Dirk van Ekelenburg zijn steentje.

Wij citeren uit het artikel van Jan Willem Horstman in het Dagblad van het Noorden, editie Drenthe.

Foto Frank de Roo / Dagblad van het Noorden ©

‘Op 11 mei 1945 overleed verzetsstrijder Dirk van Ekelenburg. Exact 77 jaar later wordt voor zijn voormalige woning in Nieuw-Amsterdam een Stolperstein gelegd. Dit tot grote tevredenheid van zijn zoon Hans (79).

De meeste van dit soort gedenktekens zijn geplaatst ter nagedachtenis van Joden die zijn weggevoerd en vermoord. Enige tijd geleden las Hans van Ekelenburg (79) uit Vlaardingen dat het ook mogelijk is om een Stolperstein te laten maken voor verzetsstrijders. „Ik dacht meteen: dat ga ik laten doen. Als eerbetoon en ter nagedachtenis aan mijn eigen vader, Dirk van Ekelenburg.”

De in 1917 in Vlaardingen geboren Dirk van Ekelenburg was hulppredikant in Nieuw-Amsterdam. „Daar begon hij in 1941 met zijn werk, kort nadat hij in Oegstgeest was afgestudeerd aan de Zendingsschool. Het was eigenlijk de bedoeling dat hij naar Nederlands-Indië zou gaan, maar vanwege de oorlog ging dat niet door. In plaats van op Celebes belandde hij in Zuidoost-Drenthe. Predikant Mackaay van de hervormde kerk in Nieuw-Amsterdam kon zijn hulp ook heel goed gebruiken.”

Dirk van Ekelenburg betrok met zijn vrouw Lientje van Ekelenburg-Van der Mast in het dorp een woning aan de Wijkstraat. Daar werd in 1943 zoon Hans geboren en een jaar later zoon Kees. De hulppredikant, die vanwege zijn pastorale werk van de bezetter in de oorlogsjaren zijn fiets mocht

houden, koos voor het verzet. Hij regelde onderduikadressen voor gevluchte Franse krijgsgevangenen en later ook voor Joden en verzetsmensen.

Met de plaatselijke boekhandelaar Van Wieren en diens zoon maakte Van Ekelenburg vanaf september 1943 de verzetskrant *Luctor Et Emergo*. Het periodiek was bedoeld als plaatselijk informatieblad, maar werd al snel in de verre omtrek verspreid. „Dit werd bekend bij de bezetter, met als gevolg dat mijn vader begin 1945 moest onderduiken. Dat deed hij, samen met enkele andere verzetsmensen, in bejaardenhuis Het Ellertsveld in Schoonoord. Het gezelschap werd verraden en op 25 januari 1945 bij een inval door de Landwacht opgepakt.”

Lientje van Ekelenburg en haar beide jonge zoons zouden hun man en vader nooit meer terug zien. Via Assen en Groningen belandde Van Ekelenburg in het beruchte Duitse concentratiekamp Neuengamme. Vanaf eind april werden duizenden gevangenen in dit kamp door de Duitsers op drie boten gezet die de Oostzee opgingen. Als enige tijd later de boot waarop Van Ekelenburg zat door de Engelsen wordt bevrijd, is de hulppredikant uit Nieuw-Amsterdam doodziek. Hij overlijdt als gevolg van de ontberingen op 11 mei in het Landeskrankenhaus van Neustadt. In die plaats wordt hij ook begraven. In 1951 volgt een herbegraving in Vlaardingen, de stad waar hij in 1917 werd geboren.

Het verzetswerk en het hoge offer dat Van Ekelenburg hiervoor bracht, werden niet vergeten. Postuum kreeg hij de Yad Vashem onderscheiding, het Verzetsherdenkingskruis en de Herinneringsinsigne Binnenlandse Strijdkrachten 1944 - 1945. In 1988 werd in de nieuwbouwwijk Noorderwerf in Nieuw-Amsterdam ook nog een straat naar hem vernoemd. Zijn weduwe en zijn beide zoons waren bij de onthulling van het straatnaambord aanwezig.

„Mijn moeder vertelde na de oorlog niet of nauwelijks iets over wat er in die oorlogsjaren was gebeurd. Dat was emotioneel te zwaar voor haar. Maar via allerlei documenten en publicaties ben ik toch nog flink wat over mijn vader te weten gekomen.” Zijn initiatief om voor de voormalige woning van de verzetsman in Nieuw-Amsterdam een Stolperstein te leggen, wordt volgens Hans van Ekelenburg gesteund door de Nederlandse stichting Stolpersteine. „Ook de gemeente Emmen en de mensen die tegenwoordig in het huis aan de Wijkstraat wonen zijn akkoord.”

Het adres is Wijkstraat 20 (red.).

Mail 11 mei: ‘Toen we vanmorgen wakker werden in het hotel en naar buiten keek dacht ik dat wordt 3 x niks. Het goot van de regen. Maar tegen 11.30 werd het in eens droog en ook tijdens de ceremonie. Als of het zo moest zijn. Gelukkig maar. Er waren aardig wat belangstellenden uit het dorp op af gekomen.’ En: ‘De steen is geplaatst door mijn

zoon, Dick van Ekelenburg (vernoemd naar mijn vader) en de oudste zoon (Martin van Ekelenburg) van mijn overleden broer Kees.’

*Hans na afloop voor Wijkstraat 20,
2 foto's familie van Ekelenburg*

Na afloop was er nog een ontvangst en daarbij kreeg ons lid Hans nog een boek overhandigd: Gemeente Emmen 1940 – 1945, Kroniek van het alledaagse leven van alledaagse mensen in oorlogstijd. En daarin is zijn vader vermeld. Auteur: Cis Hoek-Beugeling.

Mocht u ook een Stolperstein willen aanvragen dan kan dat via benelux@stolpersteine.eu.

MENTALE WEERBAARHEID 2.0

Ondertitel: Inspirerende levenslessen gebaseerd op drie aangrijpende verhalen

Ons lid Laurens van Aggelen is beroepsschrijver. Ditmaal schreef hij een boekje waar men iets aan kan hebben en wat zeker tot nadenken uitnodigt. Zie b.v. pag. 35: ‘Mensen houden ervan hun innerlijke verbittering op anderen af te wentelen.’

Na een meer algemeen deel volgen bespiegelingen aan de hand van Titus Brandsma, Bib van Lanschot (beide onderwerp van een Dachau-lezing, Brandsma

dit jaar) en Kim Phuc Phan Ti, van wie iedereen de beroemde foto kent waarin zij als kind in Vietnam naakt voor een napalmbrand vlucht.

Pag. 46: ‘Mentale weerbaarheid in optima forma is waarmee professor doctor Titus Brandsma in de meest korte bewoordingen te typeren is. Hij bleef staan voor waar hij moedig voor streed. Ook toen duidelijk werd dat dit zijn ondergang zou worden.’
Pag. 49: ‘Brandsma voelde zich geroepen strijd te voeren tegen het opkomend fascisme en jodenhaat, waarvan hij blijk gaf in de artikelen die hij schreef voor dagbladen en tijdschriften.’

Brandsma werd in 1942 gearresteerd en belandde via het Oranjehotel en kamp Amersfoort in Dachau, waar hij in juli overleed. Tot het einde toe had hij gebeden voor anderen, onder wie zijn beulen. In 2022 werd hij heilig verklaard.

De idealen van Willem C.J.M. (Bib) van Lanschot maakten dat hij zich verzette en streed tegen het onrecht. Als student ging hij in het verzet, werd snel verraden en op 9 april 1942 gearresteerd. Via het Oranjehotel en Amersfoort belandde hij o.a. in Natzweiler en later in Dachau. Hij werd bevrijd en keerde vanuit Nederland terug om anderen op te halen. Na de oorlog maakte van Lanschot nog een glansrijke carrière in het bedrijfsleven. Hij zette zich tevens middels de BNMO in voor oorlogsgetroffenen. Op 7 oktober 1945 kreeg hij de Militaire Willemsorde uitgereikt.

Kim Phuc Phan Ti heeft na wat haar als kind overkwam haar hele leven gewijd aan het verspreiden van haar boodschap, pleitend voor vrede en een wereld zonder oorlog. Zij reist de wereld rond om te spreken over haar eigen ervaringen en om aandacht te vragen voor kinderen in oorlogsgebieden. Ooit ontmoette zij degene die bevel had gegeven voor het napalmbombardement dat haar had getroffen en zij was in staat hem te vergeven.

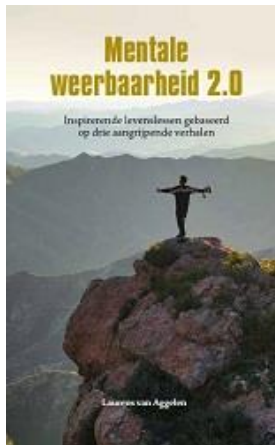
Hierna snijdt Laurens het moeilijke onderwerp verzoening aan. Pag. 90: ‘Verzoening is niet hetzelfde als vergeving, Verzoening is een proces waarbij je de relatie met de ander herstelt en weer opbouwt. Vergeving is een innerlijk proces waarbij je de ander niet nodig hebt en het verleden loslaat. **Het is dus mogelijk om je met iemand te verzoenen zonder te vergeven**’.

In een nawoord stelt van Aggelen: ‘Deze drie mensen hebben laten zien dat er altijd hoop is voor wie moeilijke tijden doormaakt’ Misschien hebben diegenen van ons die het nu (nog steeds, of weer) moeilijk hebben hier iets aan.

Mentale weerbaarheid 2.0, auteur Laurens van Aggelen, uitgeverij White Elephant Publishing, 2023, ISBN 9789079763467, paperback, 104 pag., prijs € 14,95.

Bij de uitgever en uw secretariaat is weer verkrijgbaar het boek *Oorlogskind in vrede*

van deze auteur, waarin hij vertelt hoe het was om op te groeien met een vader met een kamprauma. Een aanrader.

Minka Kaszó

CANADEES LID IN NEDERLAND Erik van Drunen was op Waalsdorpervlakte

Ons Canadese lid heeft al een paar maal van zich laten horen in ons blad. Al een tijd was hij van plan weer eens naar Nederland te komen, maar o.a. door de Coronapandemie is dat steeds uitgesteld. In april dit jaar was het dan toch zover en kon Erik met zijn vrouw Wendy een reis naar zijn wortels maken. Zelf is hij hier nog geboren, maar hij emigreerde in 1970 als dertienjarige en als jongste kind met zijn ouders naar Canada. Zijn vader Jaap zat in het verzet in Dordrecht en omgeving, is verraden en heeft in ieder geval in het Oranjehotel gezeten. Hieronder een aantal passages uit mails die Erik uw redacteur stuurde rond zijn reis naar en in Europa.

Mail 8/5: Hallo allemaal.

Zijn dus in Nederland aangekomen op 14 april, de dag na mijn verjaardag. Mijn vrouw en ik hebben een heel programma tot 23 mei. Het is nu 8 mei, de dag in 1945 dat Jaap van Drunen eindelijk uit Einzelhaft van het Oranjehotel bevrijd werd door de Canadezen. Hebben pas geleden op 4 mei de eer gehad om op de Waalsdorpervlakte mee te lopen als geïnviteerde gasten van het Erepeloton. Als enige Canadezen hebben wij er een mooi bloemstuk mogen leggen uit eerbaarheid voor niet alleen mijn Nederlands familie maar ook die van onze Canadese familie en vrienden. Het spelen van het Wilhelmus doet je toch wel aan ... Onvergetelijke avond met erg veel gastvrijheid uit mijn oude vaderland. (Red.: over die 4 mei las u in het zomernummer).

De dag ervoor hadden we al een fijne ontmoeting op het Oranjehotel en mooie rondleiding. Eindelijk de dedicatie op cel 604, als Beschermmer, echt te zien. (Red.: Erik heeft die cel geadopteerd). De

emoties waren mixed. Trots, verdrietig enz. Het bezoek brengt daar geen eind aan, maar wel een soort zucht van verlichting, dat we er nu echt zelf ter plekke waren. Heel fijn. Zo veel werk daar voltooid en zo respectvol aangebracht.

De verhalen van al die andere gevangenen liet mij weer beseffen dat iedereen wel zo'n geschiedenis heeft, wat betreft de oorlog en familie. Wij zijn niet alleen en ik heb ook begrip voor hoe verschrikkelijk het was, voor zovelen.

Ons avondje uit naar Katwijk, waar Soldaat van Oranje nog steeds speelt was fantastisch. Een geweldige musical en deze zou ik iedereen aanbevelen.

Een dagje Rotterdam was fijn omdat ik er als kind echt niet veel kwam. De haven, monumenten, en geschiedenis van het bombardement op 14 mei waren bekend. Mijn vader lag bij die rivieren in geschut tot dat ze moesten capituleren. Mijn grootouders in Hendrik Ido Ambacht zagen de brandende stad vanaf hun huis op de dijk. Om zelf in dat centrum te lopen en ergens te lunchen gaf mij echt wel weer wat meer overzicht en wetenschap. Het SS Statendam zal daar gemeerd zijn in die dagen, toen het in brand gestoken werd.

Zijn, momenteel, als ik dit schrijf, in Horst a/d Maas. Morgen ontmoeting met Lies van Hameren uit America. Zij was de achtjarige dochter van de boerenfamilie die mijn vader en zijn toekomstige zwager onderbrachten, toen ze vanuit Dordrecht in 1943 moesten onderduiken.

De mannen hebben toen ongeveer 3 maanden bij die familie 'gewerkt' en als KvV-lid ben ik enorm dankbaar voor die families die in die tijd hun leven waagden voor onze vaders. Ook hebben ze er nog verzetswerk lokaal gedaan met pilotenhulp. Dus op naar America NL. Een mijl op zeven, maar er zullen wel weer wat verhalen verteld worden. Lies is nu 88 maar kijkt er ook naar uit om ons rond te

nemen. Zo gastvrij en leuk. Zij is natuurlijk ook een kind uit het verzet!

Mail 10/5: Had gisteren een reünie met een van de dochters van de boerenfamilie in America / Melderslo. Enorm leuk bezoek, dat heeft meer dan drie jaar in de pen gezeten.

Een tochtje door België en Noord Frankrijk volgt, zodat wij ook plekjes uit de Canadese geschiedenis bezoeken. Vimy Ridge en Duinkerken.

Onze laatste stop gaat naar Dordrecht, de plek voor onze familie in verzet. Veel te zien met mijn vrouw deze keer en een mooie gelegenheid om meer foto's naar huis te sturen. Het verhaal wordt doorverteld. Mijn moeder, Map van Drunen-de Haan heeft alles overleefd. Ze is op 106 jarige leeftijd nog in Canada en woont bij ons in Sherwood Park, aan de overkant van de straat, in een verzorgingscentrum. Hebben beloofd om al die oude plekjes voor haar te bezoeken. Zij is ook onze 'Unsung hero'.

De tocht, terug in Nederland, geeft ons echt kans om nu, na Corona, terug te komen en achter al die vraagtekens een beter antwoord te hebben. Dat we nog veel nieuwe gegevens en nieuwe contacten er bij krijgen is echt een bonus! Op deze manier is het ook makkelijker om de mensheid te vergeven voor wat er wel niet omging. Vergeten niet en verhalen doorvertellen, natuurlijk.

We hebben helaas ook geleerd dat het gezegde 'nooit meer', wel veel inhoudt, maar helaas herhaalt de geschiedenis zich weer in vele delen van de wereld. Persoonlijk hoop ik dat we als Nederlanders en Canadezen en de vrije wereld, de Oekraïne niet laten zitten.

Mail aan zijn kinderen: 'Our day was special with a visit to 'de Peel', frequently mentioned by Opa as the area where he was given a place to go hide from the nation wide call for men to work in Germany in 1943. He was there from July until October, on the van Hameren farm for 3 months. They shined shoes, cleaned the chicken poop off the eggs they collected in the coop, peeled potatoes etc.

When there was a warning that a German raid was coming he and Uncle Harry, along with all the children fled into the forest behind the farm. The kids were asked to go find pinecones.

They sometimes went at night in PJs and a raincoat and hid till the coast was clear.

While not working on farm stuff, they assisted the local resistance group with the transfer of downed allied airmen, whose planes had been shot down over the area.

The van Hameren farm and family was not only involved in giving refuge to Dutch resistance men but also Jewish children. One of the children from this farm family I managed to find and contact. After over 3 years of waiting and messaging, we met today. Lisse was 8 years old in the picture and seen far right, front. She and her daughter entertained us this morning with pie, coffee, pictures and a grand tour of the area, including the site of the old farm and a small church where Opa must have said some prayers.

It was truly special for all of us and it made her day to have us reach out and say thanks. She herself has received the highest honour in The Netherlands with a special medal, for all her work as she grew up. The little church was special as we were able to light candles in this Peace Chapel, in thanks for our reunion.

The farm is gone, that appeared bottom right behind the Chapel. The land now is farmed and the buildings are gone. The forest is still there and we had fun reminiscing. A full day of new experiences and our bucket list.'

Mail 12/5 's ochtends vroeg: Visited the America us cemetery in Margraten. Tomorrow, the Canadian memorial at Vimy near Arras.

Mail 20/7: Momenteel lees ik het boek van Frank van Riet 'The Jewish Guards'. Verhaal omtrent Kamp Westerbork. Daarna begin ik aan 'De Dordtse Affaire'. Ook door hem geschreven met een stukje over mijn vader.

Enig contact met leden van de KvV is welkom. Wij kunnen helaas niet naar bijeenkomsten en vinden de Nieuwsbrief een uitkomst. Persoonlijke contacten

zijn altijd leuker, zoals de gastvrijheid van onze Minka in Scheveningen op 3 mei. Het gaat u allen goed en ... tot gauw.

Mails welkom naar: evandrunen13@gmail.com

De foto's zijn gemaakt door Erik en Wendy van Drunen-Dorland.

APRIL 1945: VERRAAD IN DE VUURLINIE en het grijze gebied van Gerard Olinga

Poolse geallieerden zijn van grote betekenis geweest voor de bevrijding van het Oldambt (Oost Groningen). Het zijn zeer ervaren en goed getrainde manschappen. In april 1945 verkennen zij met tanks de situatie in de Kroonpolder. Zij weten dat de Duitse militairen daar een sterke positie hebben met zo nodig ondersteuning vanuit kustfortificaties.

Al snel worden de tanks onder vuur genomen en dat gebeurt met grote nauwkeurigheid. Daaruit leiden de Polen af dat er een zender in het gebied moet zijn die in contact staat met zo'n kustfortificatie. Na een zoektocht vinden zij die op de bovenverdieping van een boerderij. Het is verraad, middenin de vuurlinie. Zij sporen de boer-eigenaar op en arresteren hem. Hij is dan samen met zijn vrouw en kinderen. Uit het verslag van de Polen blijkt dat het echtpaar heeft geëist om bij elkaar te blijven. Het eindigt met een terechtstelling van het hele gezin voor hun boerderij. Daarna steken de geallieerden die in brand. In het eerste deel van de publicatie ga ik in op wat bekend is over de ware toedracht, het bevat enkele nieuwe gegevens over verzet en NSB in de regio.

Tot op vandaag houdt dit drama in het Oldambt de gemoederen bezig, ook omdat over de laatste uren van het gezin niets bekend is. Oud-rechercheur Gerard Olinga heeft hierin verandering willen brengen door de dood van het gezin te benaderen als een cold case. In twee boeken ontvouwt hij zijn bevindingen: *De Doofpotbewakers* (2020) en *De Epiloog* (2021). Verzetsmensen zouden als leden van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) schuldig zijn aan een wrede moordpartij, na het uit de hand lopen van een wraakactie op de sterk pro-Duitse NSB'er Everhard Ebels. Het gebeurde volgens Olinga in *'een groot grijs gebied waarbinnen mensen (...) betrokken raakten bij zaken (...) die ze nadien uit angst voor oprakelend vuur in de doofpot probeerden te smoren. Goed en fout: Oranjemannen van de BS die hun gram haalden op de gehate NSB'ers.'*

Met naam en toenaam wijst de auteur medeplichtigen aan, onder wie mijn vader Johannes Adamus Crébas en de toenmalige commandant van de BS: Onno Christiaan Mellema. Olinga krijgt zijn bewijsvoering niet rond, zoals hij zelf erkent. Toch geeft hij het niet op en komt met scenario's die een

mengeling zijn van feiten en fictie. Hoe bedrieglijk hij te werk is gegaan is het onderwerp van het tweede deel van mijn publicatie.

Olinga toont zich een exponent van het 'vergrijzen' van de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, een trend die nog steeds aan invloed wint onder het mom van nuancering. In de praktijk komt het neer op een afvlakking van de beeldvorming over de toenmalige verzetsdeelname in Nederland. In een slotbeschouwing ga ik dieper in op de implicaties, ook voor onze tijd.

Aya Crébas

April 1945: verraad in de vuurlinie en het grijze gebied van Gerard Olinga, uitgeverij Crébas Amsterdam, 2023, ISBN 9 789090 372204. 51 blz. Prijs: 18,00 euro. De publicatie is bij mij te bestellen: aya.crebas@xs4all.nl.

Redactie: Aya Crébas is lid van de KvV en haar eigen levensverhaal staat in ons boekje *Eénmaal kindje, zul jij trots zijn*. Bij het secretariaat te koop.

DRIE STRUIKELSTENEN VOOR FAMILIE KLOOSTRA EN AANGETROUWD

Op 1 juni werden er in Den Haag 38 Stolpersteine gelegd, waarvan drie voor leden uit één familie. Te weten voor Tjerk Kloostra, vader van twee van onze leden en zijn zwagers Wim van Unen en Cor Rademakers.

Voor dit gebeuren kwam ons lid Mario Kloostra over uit Frankrijk en er waren meer familieleden en anderen aanwezig, van wie er enkele nadien lid van onze vereniging zijn geworden. Zo werkt het soms. Dank je Mario!

Tjerk Kloostra was een oud-Spanjestrider en lid van de communistische partij. Hij kwam uit een gezin met 12 kinderen en werd geboren op 18 juni 1910. Hij had een leidinggevende rol in de Haagse De Waarheid groep. Op 12 februari 1943 werd hij bij een vuurgevecht zwaar gewond en gearresteerd,

hij overleed de 24^e in het ziekenhuis. Er is in Den Haag al een Tjerk Kloostralaan.

Cor (Cornelis) Rademakers (geb. 8 oktober 1911) was de broer van Tilly Kloostra-Rademakers en zat in de verzetsgroep van Tjerk Kloostra. Op 10 juni 1941 werd hij gearresteerd wegens deelname aan De Vonkgroep. Via het Oranjehotel, Amersfoort en Buchenwald kwam hij in Groß Rosen, waar hij op 15 juli 1942 omkwam.

Wim van Unen (Willem Petrus Johannes, elders staat Willem Jan, geb. 13 december 1906) was getrouwd met Lena Kloostra, de zuster van Tjerk. Hij werd opgepakt voor de Arbeitseinsatz en kwam op 29 juni 1943 bij een bombardement in Keulen om. De steen ligt nu voor de Jan Wapstraat 120.

We moesten de beschrijvingen kort houden, maar alles is goed terug te vinden op internet.

1^e steenlegging voor Cor Rademakers in de Brueghelstraat, Mario staat erop met camera, deze foto + 2 volgende foto's Valera Kuypers/Gemeente Den Haag

2 foto's 2e steenlegging voor Tjerk Kloostra voor de Vier Heemskinderenstraat 90.

Mario meldde naderhand nog dat het een mooie, gedenkwaardige dag was en dat het gezelschap deze gebeurtenissen aangenaam heeft afgesloten met een gezamenlijke lunch.

Tekst Minka Kaszó

*Boven: Tjerk Kloostra (zoon van Tjerk) op de trap.
Onder: de steen zelf, foto Mario Kloostra*

WAT MEVROUW HEPKEMA VERTELDE Verzet in Heerenveen

De moeder van ons lid Auke Hepkema heeft in 1999 aan Sicco Molderink verteld over wat zij in de oorlog meemaakte in en wist over het verzet in Heerenveen. Auke stuurde ons het document, dat een mooi beeld geeft van wat er zoal gebeurde, gezien vanuit een persoonlijke hoek. Auke woont nu nog steeds in het hieronder genoemde huis. Authentieke spelling aangehouden.

De heer en mevrouw Hepkema waren in de Tweede Wereldoorlog bakker in de vroegere Hoofdstraat 9, (tegenwoordig de J.H. Kruisstraat), toen de oorlog op 10 mei 1940 uitbrak.

Vorige pag.: uitzicht Hoofdstraat ± 1935, links de bakkerij, onder: moeder en zuster voor winkel

Dezelfde dag waren de Duitsers ook in Heerenveen. Nederland was voor de Duitsers luilekkerland, omdat er al armoede in Duitsland was. Ze kochten allemaal taart en andere lekkernijen. Verder was het eerst redelijk rustig. Daarna begonnen de vorderingen en de distributie. De fietsenvordering kwam. De bakker en buurman Takema hadden beiden een goede fiets. Er was bij de bakker veel hout en takken voor het stoken van de ovens. De fietsen werden dus in de houtbult verstopt. Het werd steeds strenger, er werden ook dekens gevorderd en de radio's. De radio werd door de familie Hepkema niet ingeleverd, omdat ze deze nodig hadden in het verzet, om naar radio Oranje te luisteren.

Tegenover de bakkerij woonde de heer Smilde*¹, waar op een dag een overvalwagen stopte. De Duitsers sprongen eruit en de heer Smilde werd opgehaald.

Ook was de vroegere HBS gevorderd door de Duitsers. De HBS stond op de plaats waar nu de MEAO staat. De Duitsers werden hier ingekwartierd. Elke dag marcheerden de Duitsers langs de bakkerij naar de sportvelden, het oude Abe Lenstra Stadion. Op een dag was het HALT voor de bakkerij. De commandant kwam binnen, hij wilde vier spijkers, maar mevrouw Hepkema zei: "Man, ik versta je niet." Toen pakte hij vier punaises uit een reclamebiljet aan de muur en ging verder. Op de terugweg bracht hij de punaises weer terug. Er waren ook wapendroppings in Haskerhorne (een dorp vlakbij, red.). Als er overdag drie maal hetzelfde wachtwoord door de radio te horen was en de laatste keer was om 4 uur 's middags, dan was 's avonds om 10 uur de dropping. Bij deze droppings deed de Rijksverkeersinspectie mee. Dit was goed, omdat 's avonds na 8 uur, spertijd, niemand meer op straat mocht, behalve de politie.

Er gingen dan verzetsmensen in uniform naar Haskerhorne. Om 22 uur vloog het vliegtuig over een weiland tussen de bossen, waar vier verzetsmensen met zaklantaarns op elke hoek zaten om te seinen. Dan kwam het vliegtuig weer terug en dropte de wapens. De wapens werden de eerste

nacht bij een boer verstopt. De volgende dag werden de wapens opgehaald en verdeeld. In de bakkerij was de onder-oven uitgediept en daar lagen de wapens in. En ook wel genoeg munitie om heel Heerenveen in de lucht te laten vliegen. Er waren ook veel jongens bij de boeren in het verzet. De wapens werden dan onder het brood in de bakfiets weggebracht. Ook kwamen er wel instructeurs die de mensen leerden hoe ze met de wapens om moesten gaan.

In het verzet kende je de mensen alleen bij hun bijnaam, want dan kon je niet weten wie het waren. 'Middel Bertus' was de bijnaam voor de heer Lugmeier. De heer Lugmeier zorgde er in het begin voor dat de Joden onderduikadressen kregen. En ook bij de Spoorwegstaking, toen alle personeel moest onderduiken kregen ze onderduikadressen van 'Middel Bertus'. Middel Bertus was het hoofd van het verzet in Heerenveen.

Wanneer er een overval op een distributiekantoor werd gedaan, kwamen de bonnen bij de bakker in bewaring. Voor het overbrengen van geheime berichten werden koeriersters op pad gestuurd. Er waren twee Engelse leraressen: 'Spie' en 'Verhage', die fietsten elke week naar Zwolle om berichten over te brengen.

Toen kwam het bericht dat de Duitsers alle thee en tabak uit de DE-fabriek in Joure haalden. Hier wilde het verzet ook wel wat van hebben. Om dit voor elkaar te krijgen hadden ze Duitse uniformen nodig. Nu lagen er wel Duitsers in het ziekenhuis, wier uniformen niet gedragen werden. Enkele verpleegsters zorgden er dan voor dat het verzet de uniformen op kon halen. Verzetsmensen in een Duits uniform hebben toen een vrachtauto vol tabak en thee gehaald en ondergebracht bij boeren in Haskerhorne. Toen de Duitsers ontdekten dat er een vrachtauto vol tabak en thee weg was, werd er met name op de banderollen gelet. Deze moesten dus met de zakjes vernietigd worden. Dus werden alle zakjes met tabak op tafel bij de familie Hepkema gelegd en in snoepzakjes gedaan. Dit gebeurde allemaal op een avond. Alle mensen die hiermee bezig waren schrokken erg op toen ze buiten laarzen hoorden aankomen. Wat moesten ze doen met al die tabak OP tafel. Gelukkig bleek het een jonge politieman te zijn, die meehielp in het verzet. Bij deze persoon werden echter wel vraagtekens gezet, ze verdachten hem van verraad. Hij was verliefd op een koerierster, maar helaas voor hem had ze al verkering. Toen de tabak in snoepzakjes zat ging het samen met thee en andere spullen in koffers. Koeriersters brachten dan deze koffers overal naartoe. Een van de koeriersters fietste geregeld naar Sneek, dan moest ze over een brug in Oppenhuizen. Om zonder controle over deze brug te komen zwaaide ze van verre al naar de Duitsers, alsof ze blij was hen te zien. Op deze manier is ze

gelukkig nooit gecontroleerd. Bonnie, Cobie en Ieneke waren o.a. drie koeriersters.

Ook kwam er bericht dat de Hollandia fabriek in Scharsterbrug werd leeggehaald. Hier werd suiker vandaan gehaald door het verzet. In Bontebok stond een kaaspakhuis. Hier werden 's nachts met een boot kazen gehaald en naar het ziekenhuis gebracht. En daarvandaan verder verspreid.

Bij de familie Hepkema was het een doorloophuis, d.w.z. dat de mensen even kwamen eten en dan weer verder gingen. Soms zaten ze met 18 mensen aan tafel, terwijl de bakker, zijn vrouw en twee knechten gewoonlijk aan tafel zaten. Ook kwam er eens een boer uit Wijckel, waarvan de Duitsers de boerderij in brand hadden gestoken. De boer werd ervan verdacht dat hij Joden hielp en onderduikers had.

'Middel Bertus', (hoofd van het verzet, de heer Lugtmeier) woonde eerst in Arnhem. Hier had mevrouw Lugtmeier in de gevangenis gezeten. Ook hier waren ze al druk in het verzet. In Heerenveen woonde de familie Lugtmeier in het spoorhuis. Op een middag zaten ze gezamenlijk aan tafel, de heer en mevrouw Lugtmeier en een koerierster. Dan komt er een inval van de Duitsers. Op hetzelfde moment herkent mevrouw Lugtmeier een officier, een Belg. Deze was ook in Arnhem. Middel Bertus loopt naar buiten en schiet de Belg neer. Hierna schieten de Duitsers meteen op Middel Bertus. Een kogel gaat dwars door zijn arm en een tweede blijft tussen zijn hart en longen zitten. De Duitsers laten hem voor dood liggen, maar Middel Bertus leeft nog en wordt naar het ziekenhuis gebracht, waar twee Duitsers hem bewaken: een bij zijn bed en een op de gang. Wanneer hij weer opgeknapt is, wordt hij naar de gevangenis gebracht.

Mevrouw Lugtmeier wordt ook opgepakt. Een buurman brengt een kind van drie jaar, dat buiten liep, naar de familie Hepkema. Ook waren er nog drie op school. De kinderen werden ergens anders ondergebracht.

Toen kwam er bericht dat het niet meer vertrouwd was dat de bakkerij contactadres was, waar ook de bonnen en distributiekaarten werden opgeslagen.

Dus werd alles op een nacht naar een sigarenwinkel aan de Herenwal gebracht. Helaas werden deze mensen erg bang en werd alles naar Wessel Sikma gebracht, die een betonfabriek had aan de Leeuwarderstraatweg. Alles werd in een kar in een loods gezet. Maar toen kam er een overval bij Wessel Sikma. Hier stond een persoonsbewijs van een Jodin op het dressoir, maar een jongetje van zes pakte stiekem het persoonsbewijs en stopte dit in zijn broekzak. De bakker had van de overval gehoord en fietste vlug met brood in zijn bakkersmand naar de familie Sikma. Natuurlijk moest hij stoppen, maar hij zei: "Ik breng hier altijd brood,

dus nu ook." Hij zag het dat een Duitser aan Sikma vroeg: "Waar is de baas?" Sikma zei toen: "Daar achter die loods zag ik hem net." Toen de Duitser daarheen ging, vluchtte Sikma snel naar de burens.

In Sneek woonden een zuster en zwager van mevrouw Hepkema, de familie Gaastra. Ook deze familie is in het verzet en in september 1944 wordt Koos Gaastra opgepakt in het spergebied van Harlingen. De dag erna werd Koos doodgeschoten, omdat er een tram bij Sint Nicolaasga was overvallen. Mevrouw Gaastra kwam met twee kleine kinderen naar de bakkerij. In diezelfde tijd kwam op een avond om ± 8 uur de heer Drijfhout bij de familie Hepkema. De heer Drijfhout was van de firma Drijfhout Olie, die een bootdienst had tussen Heerenveen en Sneek. Nu had hij een Jodin met een kind aan boord en zij werden niet afgehaald, zoals afgesproken was. Ook deze Jodin kwam in de bakkerij. Deze Jodin had 's avonds grote verhalen hoe vriendschappelijk ze altijd met de Duitsers was omgegaan en 'hoe goed de Duitsers waren.' Dit was teveel voor mevrouw Gaastra, haar man was immers net doodgeschoten. De volgende dag ging de Jodin met kind naar Jubbega, naar een boerderij midden in de rimboe.

In Mildam woonde Hendrik Marcus de Jong op een boerderij midden in het land. Deze man verborg zoveel Joden, dat het huis 'Klein Palestina' werd genoemd. De boer had hollen in het land gemaakt voor het geval dat de Duitsers een overval deden. 'Middel Bertus' bracht heel veel Joden naar 'Klein Palestina'.

Ulstje Krikke had drie zonen. Eén is aan het Oostfront gesneuveld, één was in het verzet en de derde is aan tbc (tuberculose) gestorven. Hij had ook nog een dochtertje dat erg sportief was en veel medailles gewonnen had. Zijn vrouw was voor de Duitsers. En toen alle koper gevorderd werd, heeft hij alle koper, ook de medailles, ingeleverd. Zijn vrouw en dochter waren toen niet thuis, anders was het waarschijnlijk niet gebeurd. Alle koper was voor de kopergieterijen.

Niet alle Duitsers waren fout. In het Polderhuis aan de Thialfweg was een Oostenrijkse officier ingekwartierd. Deze officier was tegen de oorlog. Voor de oorlog was hij leraar in Oostenrijk. Toen de Duitsers kwamen hadden ze hem zo meegenomen. Hij mocht niet eens afscheid van zijn gezin nemen. Deze officier wou graag weten hoe de stand van de oorlog was en werd naar de bakkerij gebracht. De bakker had een landkaart en had met vlaggetjes aangegeven waar de geallieerden of de Duitsers waren. Nadat hij dit gezien had wou hij graag trakteren.

Er waren voor de oorlog zeven of acht kleine bakkerijen in Heerenveen en de meeste gingen dicht

omdat er geen meel was om te bakken. Maar bakker Hepkema kreeg steeds voldoende meel. Hier zorgde 'Kleine Bertus' voor. 'Kleine Bertus' zat ook in het verzet en regelde de verdeling van het brood, dus doorbakken maar. Vlak achter de bakkerij stond de Landbouwschool waar ook Duitsers in zaten. Op een avond laat kwam er een landwacht aan de deur, hij had licht in de bakkerij gezien. Dat mocht niet, want alles moest verduisterd worden. De bakker had liever ook niet teveel controle, want op de zolder stond een Hollandia motor om rogge en tarwe te malen. Dat brachten de boeren om er brood van te laten bakken. Ook droogde de bakker wel appels in de oven voor de winter. Er moest zoveel brood worden gebakken, dat er in drie ploegen gebakken werd.

Buurman Hainje van de Hainje fabriek*², toen aan de Leeuwarderstraatweg, stuurde zijn zoon om te vragen wat er aan de hand was. Wat was er gebeurd, er waren twee mannen met een NSB-speld op de fabriek geweest om te vragen waar bakker Hepkema woonde. Omdat ze een NSB-speld droegen vond hij dit zeer verdacht en vreemd.

Bij de wapendroppings zaten de wapens allemaal in grote katoenen zakken. Mevrouw Hepkema dacht: 'Ik ga de zakken wassen en bewaren' en hing ze over het hek om te drogen. Toen kwam al snel een buurman die zei: "Buurvrouw, je kunt die zakken niet over het hek hangen te drogen, want dat zien de Duitsers." Dat was waar en mocht niet. Toen hebben ze de katoenen zakken en ook nog een parachute verbrand. Alles wat van de Engelsen kwam moest vernietigd worden. De blikken containers, waar corned beef en andere etenswaren in gedropt werden, vulden ze met stenen en gooiden die in de vaart.

Eén van de verzetsmensen, 'Dolle Dirk', zijn echte naam was Dirk de Bruin, was erg brutaal. Op een dag kwam hij bij de bakker en vluchtte omdat ze zijn fiets hadden meegenomen. De bakker vroeg hem toen waar dat gebeurd was. Dirk vertelde hem dat het voor het hotel aan de Leeuwarderstraat gebeurd was. Nu zei de bakker: "Dan ga je toch achter het hotel, via De Trochreed (restaurant, red.) je fiets weer ophalen." Dit deed Dirk. Toen hij weer met de fiets bij de bakker kwam zei hij: "Ik had er wel meer kunnen pakken, maar dat was misschien opgevallen." En dezelfde 'Dolle Dirk' schoof op een avond een grote doos de winkel in. Het liep tegen het einde van de oorlog. In de doos zat vlees. Dolle Dirk was naar een NSB-er gegaan en had gezegd: "Ik moet een koe van je hebben om te slachten en 100 gulden, Als je me verraadt schiet ik je morgen dood." Op deze manier was Dolle Dirk aan het vlees gekomen.

De heer Lugtmeier zat in de gevangenis en mevrouw Hepkema bracht geregeld eten naar de gevangenis. De Duitsers paktten dit bij de poort aan en beloofden dat ze het af zouden geven. Maar de broodjes met lekker beleg kwamen nooit bij de heer Lugtmeier. Mevrouw Hepkema kreeg dit in de gaten en dacht: 'Wacht maar!' De volgende keer deed ze hoofdkaas tussen de broodjes. De Duitsers kenden dit niet en dachten: 'Ze wil ons vergifigen.' Deze broodjes mocht de heer Lugtmeier wel opeten. Mevrouw Hepkema deed ook de was voor hem. Ze schreef dan met een potlood een bericht op een vloeipapiertje en verstopte dit in een naad van een hemd. Dit hemd kwam met de schone was bij de heer Lugtmeier en die wist dan wat er gebeurde. Zijn antwoord schreef hij achterop het vloeipapiertje. Dit ging dan met de vuile was weer naar buiten. Op die manier correspondeerden zij. Zo wisten ze ook dat Wiepke Hof*³ op het laatst van de oorlog nog doodgemarteld is.

Toen Heerenveen bevrijd werd was het zaterdag. Er zaten twee Duitsers met mitrailleurs bij de bakker voor de deur. Hierdoor konden ze niet naar buiten. Maar omdat ze nieuwsgierig waren, gingen ze naar boven om door het dakraam te kijken. Toen ze halverwege de trap waren hoorden ze een vreselijke knal, alles stond te schudden en de ramen rinkelden. Met deze knal was de Herenwalsterbrug opgeblazen. Op zondag, toen Heerenveen bevrijd was, konden de mensen feestvieren. Tijdens dit feest werden de heer en mevrouw Hepkema naar huis geroepen omdat er vluchtelingen voor de deur stonden. Wat was er gebeurd? De Canadezen waren verder getrokken, richting Joure en Scharsterbrug. De Canadezen hoorden dat de Duitsers zich teruggetrokken hadden in de Hollandia fabriek. De Canadezen gaven de inwoners van Scharsterbrug een kwartier de tijd om te vluchten. Hierna gingen ze de Hollandia fabriek onder vuur nemen. Bij de vluchtelingen waren familieleden van de familie Hepkema en deze kwamen naar hen toe. Zij zijn ongeveer een week gebleven en toen teruggegaan. Op de terugweg zagen ze nog dode Duitsers liggen.

Na de bevrijding zaten de Canadezen in de vroegere HBS. John en Mel ook Canadezen, kwamen naar de bakkerij. Ze baktten grote platen met gebak, om feest te vieren in Oranjewoud. Op een keer was er ruzie bij de Canadezen. Een grote donkere Canadees, zat met een groot mes in de Lindelaan achter de kok aan. De kok vloog de bakkerij in. De bakker ging in de deur staan en hield de Canadees tegen en zei dat er geen ruzie gemaakt werd. Toen ging de eerste weer terug.

Toen de Canadezen weer verder trokken lieten ze heel veel lekkere etenswaren in de bakkerij achter. Hiermee hebben de bakker en zijn vrouw veel mensen blij gemaakt.

*Deze verhalen heeft mevrouw Hepkema op 15 januari 1996 aan mij verteld. Bedankt, mevrouw Hepkema.
Sicco Molderink.*

Kerstmis familie Hepkema, Auke en halfzus Bertha

Noten redactie:

*1 Op Oorlogsbronnen.nl vonden wij een Sijbren Smilde uit Heerenveen uit 1920

*2 Hainje Carrosseriefabriek en busbouwer, in 1907 opgericht door Bartele Hainje

*3 †17 maart 1945, winkelier in Echtenerburg, actief bij de LK

Het bakkersechtpaar heette Frits en Roelofje Hepkema-ten Hoeve

DE VERMEENDE VERZETSMAN

Dit nieuwe boek van ons lid Martine Letterie is geen kinderboek, zoals meestal. Het is een boek over een in een concentratiekamp omgekomen man waarvan de familie aannam dat hij in het verzet had gezeten. Na onderzoek door de auteur bleek intengendeel dat hij zich op z'n minst schuldig had gemaakt aan economische collaboratie en werkte voor nazi's als Seyss-Inquart en Rauter. Martine Letterie was verzocht dit boek te schrijven in de veronderstelling dat dit over een verzetsman ging. Het naspurwerk samen met kleindochter Nicole vergde veel tijd. en zo deed zij er tien jaar over.

Het privéleven van de persoon Jan Duijkers is zeker niet saai geweest, met drie huwelijken en kinderen, waarvan er twee van verschillende moeders enkele maanden na elkaar zijn geboren.

Maar verder is er dan zijn carrière, die in de dertiger jaren vastliep en pas weer op gang kwam toen hij een nachtveiligheidsbedrijf begon. Dat werd een succes.

Omdat er zo weinig bekend was over de oorlogsjaren moest de schrijfster het zoeken in kasboeken, die hij zorgvuldig bijhield.

Pag. 85: 'Hoeveel er ook van Jan bewaard is gebleven, zijn agenda's van 1941, 1942 en 1943 in ieder geval niet. Zijn kasboeken uit die jaren zijn er nog wel, maar wat valt er in vredesnaam te zien aan

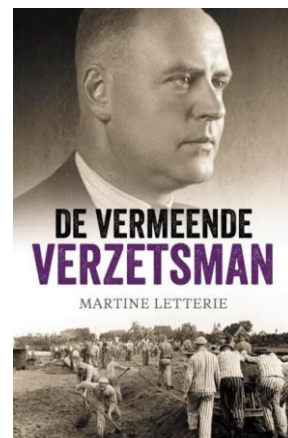
de cijfers van een nachtveiligheidsdienst? Als ik ze eindelijk doorneem, valt mijn mond open. Deze informatie had Jan Pieter (zoon, red.) overduidelijk niet toen hij zijn gedenkboeken (over zijn vader als verzetsheld, red.) schreef en het dringt nu pas tot me door hoe dat komt. De koffer (waarin de kasboeken zaten, red.) heeft in Germaines (laatste echtgenote, red.) huis gestaan, onbereikbaar voor Jans zoons tot haar overlijden in 2008. De kasboeken werpen licht op Jans politieke opvatting en bieden de mogelijkheid om zijn verrassend talrijke reizen nauwkeurig op een rijtje te zetten.'

Pag. 107: 'In de nacht van 25 op 26 september 1944 werd Jan Duijkers van huis gehaald door SS-Untersturmführer Stöver en naar Kamp Amersfoort gebracht.' Op zijn kampkaart staat dat hij is gearresteerd wegens AV (Arbeitsverweigerung). Klaarblijkelijk heeft hij nu ineens iets geweigerd. Het blijft bijzonder dat hij door Stöver zelf is gearresteerd, hij is de enige op wiens kaart dit staat. Pag. 110: 'In Kamp Amersfoort belandde hij in een nachtmerrie, die zou duren tot aan zijn dood.'

Pag. 113: 'Twee keer per dag werd er eten uitgereikt, een brood dat drie gevangenen met elkaar moesten delen en 's middags driekwart liter dunne magere soep, die door de mannen lawaisoep werd genoemd. Om de dag kregen ze een klontje boter, eens in de week een plakje worst, een lepel jam en een plakje kaas.'

Het laatste illegale briefje dat zijn vrouw Germaine van hem ontving was gedateerd 11-10-1944. Die dag gingen er 1400 mannen op transport, het grootste transport ooit uit Kamp Amersfoort. Er bestaat een illegaal gemaakte foto van. Drie dagen later komen zij in Kamp Neuengamme aan.

Pag. 135: 'Het blijft onbekend wat er met Jan gebeurde sinds zijn aankomst in Neuengamme op zaterdagavond 14 oktober 1944 tot 14 januari 1945, het moment dat hij een brief naar huis stuurde vanuit Neuengamme.' De algemene situatie in het kamp beschrijft Martine in het hoofdstuk ervoor in detail. Het mogelijke verdere verloop van Jans kampverblijf bespreekt zij hierna, ook uitgebreid. Jan Duijkers kwam op 3 mei 1945 om bij de ramp op de Cap Arcona.

Hoe moet ik dit boek nu kenschetsen? Wat moet ik hiermee? Misschien heeft Martine dit ook moeilijk gevonden, maar een ding is zeker: er is nu klaarheid gekomen in de zaak. En waarheid bevinding.

Dit boek geeft ook zeer veel informatie over het tijdsbeeld, achtergronden en de situatie in o.a. kampen en is alleen daarom al lezenswaardig.

Martine Letterie is momenteel president van de Amicale Internationale KZ Neuengamme.

De vermeende verzetsman, auteur Martine Letterie, uitgeverij Omniboek, 2023, ISBN 9789401919296, paperback, geïllustreerd, 200 pag., prijs € 22,50.

Minka Kaszó

VADER WIL DETTINGMEIJER KREEG STOLPERSTEIN

Het was op 16 juni stralend weer, toen een klein gezelschap zich verzamelde bij het pand 1^e Jan Steenstraat 127 huis, waar een Stolperstein (ofwel Struikelsteen) voor de door de Duitsers vermoorde vader van ons lid Wil Dettingmeijer geplaatst ging worden. Helaas heeft Wil het zelf niet kunnen meemaken, want hij overleed op 16 december vorig jaar. Maar de steen was toen al aangevraagd, hij wist dat die er zou komen. Nu pas, want ook Wil was jarenlang in de veronderstelling dat deze stenen alleen voor Joodse slachtoffers van de nazi's bedoeld zijn. Nee dus.

Behalve Wils partner Rieda van Ginkel waren er familieleden Dettingmeijer, de zoon van Wils reeds overleden zuster en diens nakomelingen, er waren zelfs achterkleinkinderen, een nog in een kinderwagen. Dan telde ik behalve Rieda zes leden van de KvV en in gedachten zeker veel meer. Het charmante straatje ligt vlakbij het Sarphatipark en de Albert Cuyp. Het was er smal, we moesten uitkijken voor fietsers, want er lag een smalle fietsstrook vlak voor de deur. Maar de huizen zijn er fraai van architectuur en met veel groen voor de deuren, al ontbraken er tuintjes.

Een paar mannen van de Amsterdamse gemeentewerken begonnen al met enige moeite stenen uit de stoep te wrikken, in aanwezigheid van Mirko Marseille van de Amsterdamse tak van de Stichting Stolpersteine.

Verder werd er gelukkig gewacht op de aankomst van Rieda, die door het verkeer wat vertraging had. Toen zij er ook was werd de steen geplaatst, wat weinig tijd in beslag nam. Ondergetekende mocht een woordje spreken op verzoek van Rieda en we hielden een minuut stilte voor Arie Dettingmeijer. Deze was op xxx 1943 omgekomen in xx. Wil was toen twee jaar. Helaas overleed ook zijn moeder en wel in 1945, zodat hij en zijn zusje door hun oma zijn opgevoed, die eigenlijk nooit meer over de

oorlog heeft willen spreken. Zo herkenbaar voor velen van ons.

Er werden witte rozen gelegd bij de steen en de bewoonster van het pand kwam nog naar buiten en beloofde de steen af en toe schoon te maken.

Hierna ging iedereen op uitnodiging van Rieda mee naar een horecagelegenheid op de hoek van de straat om samen iets te gebruiken. Binnen, want buiten was het erg warm. Een mooie afsluiting.

Wilt u nog een Stolperstein aanvragen voor uw familielid? Dat kan via de website van Stichting Stolpersteine. Gewoon in het Nederlands. Als u daar niet uitkomt (dat geeft niets!) stuurt u dan een mail naar een van de vele mailadressen, b.v. naar amsterdam@stichtingstolpersteine.nl en zet daarin als het u niet lukt het digitale formulier in te vullen.

Minka Kaszó

Rieda legt bloemen bij het steentje, foto's Jurgen Schouten

DE ERFENIS L'héritage

Wij bespreken bijna uitsluitend boeken van en over (ouders van) leden, wat er al een heleboel zijn. Dit boek echter is geschreven door een van onze donateurs, en wel een heel bijzondere. Maurits Cohen is als Joods kind in de oorlog meerdere malen gered door het Verzet, zoals hij zelf zegt. 13 keer zelfs, staat op pag. 173. Hij ziet dat verzet met een hoofdletter en is zo dankbaar dat mede door zijn toedoen (zoiets doe je niet alleen) er nu een Nationaal Dankteken komt bij het volgend jaar te openen Holocaust Museum.

Dit boek is in twee talen geschreven, op de linker bladzijde Frans, rechts Nederlands. Op de sobere omslag staat boven de titel nog een woord: Mautje, in zijn eigen kinderhandschrift. Zo werd hij als kind genoemd door zijn familieleden, die geen van allen de oorlog hebben overleefd. Hij alleen. Voor mij had dit de titel mogen zijn.

Het boek is geschreven omdat zijn kinderen en kleinkinderen vonden dat hij te weinig over zijn (oorlogs)verleden vertelde.

Op pag. 3 staat een van meerdere prachtige, dichtelijke ontboezemingen c.q. gedachtegangen, die ik u niet wil onthouden.

*Mautje ontsnapt aan de nacht
de donkerte
alles verloren
behalve herinnering*

*hij reikt naar de dag
in zijn rugzak sporen van de nacht
in durend ochtendlicht
samen met hen die hem lief zijn*

Heeft hij hiermee alles al gezegd? Eigenlijk wel, bijna. Hij begint het boek met een ode aan het gezin dat hij na de oorlog zelf opbouwde. Daarna vertelt hij over zijn verloren ouders en broertjes en al die andere familieleden. En hij beschrijft zijn levens-

loop, de keuzes die hij maakte, zijn weg van dominee naar het Joodse geloof en zijn verlaten van ook dat geloof.

De titel slaat op een bundel authentieke brieven, door zijn (groot)ouders en broertjes geschreven in en naar de gevangenis (o.a. Oranjehotel, waar zoals wij weten ook Joden zaten) en Westerbork van 1942 tot '43. Een pijnlijk bezit.

Het boek is prachtig uitgegeven.

De erfenis, L'héritage, auteur Maurits Cohen, uitgeverij van Wijland, ISBN 9789077285619, 2023, gebonden, in het Frans en Nederlands, rijk geïllustreerd, 189 pag., prijs € 24,95.

SNIPPERS HERFST 2023

■ Ons lid Yvonne Scholten heeft een website die u vindt onder **Spanjestridders.nl**. Hierop vindt u behalve veel informatie ook alfabetische lijsten, vaak met gedetailleerde beschrijvingen en het verzoek tot aanvulling hiervan.

■ Behandelaren van het **Elah Centrum in Israël** concluderen dat de vraag of **therapie op gevorderde leeftijd** nog zinvol is bevestigend kan worden beantwoord. Juist die periode kan de beste tijd zijn om je op jezelf te concentreren en je eigen behoeften en verlangens te onderzoeken en vervullen. Nieuwsbrief Elah Centrum, juli 2023. Ons lid Héléne Bontjer schreef hier als 70-plusser een artikel over in ons lentenummer 2022. Wij sturen het u gaarne toe.

■ Bij de **Stichting Vriendenkring Mauthausen** is het vacuüm, dat door het plotselinge overlijden van Marjon de Klijn in januari ontstond nu opgevuld. Frank van Keulen werd voorzitter, secretaris werd Pieter van Daalen en Bert Oude Engberink is nu penningmeester. Er is een nieuw mailadres: vriendenkring.mauthausen@outlook.com.

■ Op woensdag 19 juli is het **Knopenmonument** voor de 1,5 miljoen vermoorde Joodse, Roma en Sinti kinderen onthuld bij Herinneringscentrum Kamp Westerbork. Eén knoop voor elk vermoord kind. Het monument kwam tot stand op initiatief van Jeroen Krabbé.